

SAUGIOS SAVIVALDYBĖS VERTINIMO SISTEMOS FORMAVIMAS

Birutė Mikulskienė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva, birute.mikulskiene@mruni.eu

Birutė Pitrenaitė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva, birute.pitrenaite@mruni.eu

Algirdas Astrauskas

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva, algirdas.astrauskas@lrs.lt

Abstraktas

Tikslas – suformuoti saugios savivaldybės vertinimo kriterijų sistemą, skirtą saugumo būklės ir administracinių pastangų stiprinti saugumą rezultatų apskaitai ir vertinimui.

Metodologija – atliktų mokslinių tyrimų metaanalizė, Lietuvos teisės aktų, valstybės ir savivaldybių strateginio planavimo dokumentų, planuojamų ir įgyvendintų programų ir projektų analizė taikyta siekiant nustatyti savivaldybių vaidmenį užtikrinant saugumą ir nesaugumo sričių struktūrą. Tiriant nesaugumo sričių ir rizikos grupių charakteristikas, identifikuojant rizikos veiksnius, nustatant jų ryšius ir kuriant saugios savivaldybės vertinimo sistemą analizuoti nesaugumo sričių statistiniai duomenys, taikyti struktūrinės analizės, lyginamosios analizės ir sintezės metodai.

Rezultatai – pateikta saugios savivaldybės vertinimo sistema, kurią sudaro integruoti į bendrą sistemą kelių lygių įvairių nesaugumo sričių būklės stebėsenos kriterijai bei kelių

lygių kriterijai, skirti vertinti savivaldybės veiklą saugumo stiprinimo srityje¹. Apibūdinti kriterijų ryšiai ir jų taikymo sąlygos, teikiama nauda ir galimos taikymo problemos kuriant ir plėtojant saugios savivaldybės idėją.

Tyrimo ribotumas – savivaldybės nevaldo visų vertinimo sistemai svarbių ir stebėsenai reikalingų statistinių duomenų kaupimo ir neturi tiesioginio poveikio statistikos pobūdžiui. Todėl šios sistemos kūrimas buvo apribotas egzistuojančios statistinės informacijos apyvarotos praktika. Kadangi skirtingų (ne)saugumo sričių statistinius duomenis kaupia skirtingos institucijos, diegiant siūlomą vertinimo sistemą praktikoje savivaldybėms reikės derintis prie šių institucijų taikomų informacijos apyvarotos procedūrų. Siekiant atlikti vertinimą pagal kai kuriuos specifinius kriterijus (pvz., gyventojų saugumo jausmo lygis), reikalinga atlikti sociologinius tyrimus.

Praktinė reikšmė – pasiūlyta vertinimo sistema gali padėti už saugumą savivaldybėje atsakingoms institucijoms nustatyti saugumo būklės gerinimo prioritetus; pažinti kritiškiausius ir skubiausio dėmesio reikalaujančius nesaugumo veiksnius savivaldybėse, identifikuoti didžiausios rizikos grupes ir vietas; įvertinti savivaldybių administracinių pastangų įtaką saugumo būklės pokyčiams; suprantamai pateikti savivaldybės saugumo būklės ir jos kaitos analizę visuomenei.

Originalumas, vertingumas – saugi savivaldybė – nauja gyventojų, turto ir aplinkos saugumo stiprinimo koncepcija Lietuvos praktikoje. Vertinimo sistemos sukūrimas ir diegimas – viena iš svarbiausių priemonių koncepcijai realizuoti. Pasiūlyta vertinimo sistema integruoja įvairias nesaugumo sritis bei yra susieta su strateginio planavimo dokumentuose naudojamais kriterijais. Periodiškai atliekant saugumo būklės vertinimą užtikrinama savivaldybės saugumo būklės stebėseną, yra galimybė analizuoti ir vertinti saugumo būklės pokyčius, išvelgti tendencijas. Unifikuota vertinimo sistema – instrumentas, kuris gali tapti priemone palyginti skirtingų savivaldybių saugumo būklę ir įdirbį ją gerinti ir taip sukurti motyvacinę aplinką siekti didinti saugumą bei ieškoti gerosios praktikos pavydžių.

Raktažodžiai: Lietuvos savivaldybė, saugi savivaldybė, vertinimo sistema.

Tyrimo tipas: koncepcijų pristatymas.

1. Įvadas

Galimybė gyventi aplinkoje, kurioje nevyrauja baimė patirti smurtą, nukentėti nuo nusikalstamų veikų ir kitų grėsmių, yra viena iš esminių žmogaus gerovės sąlygų. Saugumo jausmas yra vienas iš bazinių žmogaus poreikių, nuo jo priklauso gyvenimo ko-

1 Straipsnyje publikuojami apibendrinti autorių 2010 m. spalio–2011 m. vasario mėn. atliktos studijos, finansuotos Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos vykdomo 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ įgyvendinimo priemonės VPI-4.3-VRM-01-V „Viešųjų paslaugų kokybės iniciatyvos“ valstybės projekto „Viešųjų paslaugų kokybės gerinimas diegiant „Vieno langelio“ principą“ lėšomis, rezultatai.

kybė. Saugumas svarbus ir kaip tvarios vietos bendruomenių, valstybių ir regionų plėtros priemonė. Saugumas padeda sukurti aplinką, kurioje spartėja ekonominis augimas, efektyviai suteikiamos paslaugos ir kur šie pasiekimai prisideda prie socialinės atskirties mažinimo.

Lietuvoje valstybės institucijų ar vietos organizacijų iniciatyva įgyvendinamos gyventojų saugumo būklę gerinančios programos ir projektai: narkomanijos prevencijos, nusikaltimų prevencijos ir kontrolės, saugios kaimynystės, jaunimo socializacijos ir resocializacijos ir kt. Kai kurios iš šių programų yra kompleksinio pobūdžio, integruojančios įvairių organizacijų pastangas ir darančios teigiamą įtaką saugumo būklei, o kai kurios tėra trumpalaikiai, neužtikrinantys ilgalaikio, tęstinio poveikio projektai. Nors šių programų ir projektų tikslai, taikomos priemonės, tikslinės grupės, vykdytojai ir kiti elementai yra skirtingi, visų šių programų ir projektų paskirtis viena – didinti gyventojų saugumo jausmą (Pitrėnaitė, 2010). Nors Lietuvoje dedama daug pastangų saugumo būklei gerinti, identifikuojamos problemos, kad savivaldybių lygiu trūksta sisteminio požiūrio į saugumą, tarpinstitucinio bendradarbiavimo, vangiai į veiklą įtraukiama vietos bendruomenė. Šioms problemoms spręsti Vyriausybė patvirtino Saugios savivaldybės koncepciją², kuria siekiama didinti savivaldybių vaidmenį ir gebėjimus gyventojų saugumo stiprinimo srityje. Tačiau šioje koncepcijoje pateiktos tik pagrindinės gairės, bet nepasiūlyta detalių priemonių, kaip kurti ir plėtoti saugias savivaldybes. Todėl šio tyrimo objektas – saugios savivaldybės kūrimo ir plėtros priemonės.

Saugios savivaldybės kūrimą tikslinga grįsti įvairiose pasaulio šalyse vykdoma Saugių bendruomenių programa (Safe Community), kuri sukurta Švedijoje 1975 metais. Pagal šią koncepciją saugumo užtikrinimo veikla apima visas amžiaus grupes, išskiriant didesnės rizikos grupes, nesaugumo sritis ir situacijas bei didesnės rizikos aplinkas (Ekman and Svanström, 2008). Ši programa siejama su Pasaulinės sveikatos organizacijos (toliau – PSO) nustatytais Saugios bendruomenės kriterijais³. Orientuojantis į PSO saugių bendruomenių programą ir atsižvelgus į Lietuvos specifiką, pagrindinės priemonės, reikalingos saugiai savivaldybei kurti, gali būti suskirstytos į šias grupes: savivaldybės vidinės (organizacinės) *struktūros* kūrimas / tobulinimas; *planavimo sistemos* savivaldybėje kūrimas / tobulinimas; savivaldybės saugumo būklės ir administracinių pastangų stiprinti saugumą faktų ir pasiektų rezultatų *apskaitos ir vertinimo* sistemos su-

2 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. vasario 17 d. nutarimas Nr. 184 „Dėl saugios savivaldybės koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 22-1057.

3 PSO reikalavimai, apibūdinantys saugios bendruomenės kūrimo procesą, yra šie:

- veikia strateginio lygio savivaldybės mero vadovaujama už sužalojimų prevenciją atsakinga kolegiali institucija, formuojama iš įvairių sektorių atstovų, veiklą grindžiant partneryste ir bendradarbiavimu, bei atskirų (ne)saugumo sričių darbo grupės;
- įgyvendinamos ilgalaikės veiklos programos, apimančios abi lytis, visas amžiaus grupes, pavojingas sritis ir situacijas;
- nustatytos pažeidžiamos grupės ir didesnės rizikos aplinkos, kurioms skiriama daugiausiai dėmesio;
- įdiegtos sužalojimų dažnumo ir priežasčių dokumentavimą užtikrinančios programos;
- įgyvendinamos priemonės programoms, procesams ir pokyčiams vertinti;
- skleidžiama informacijos apie turimą patirtį savo šalyje ir užsienyje, dalyvaujama bendroje Saugių bendruomenių tinklo veikloje.

kūrimas / tobulinimas; geresnis vietos visuomenės informavimas, didesnis jų įtraukimas į sprendimų priėmimo, vykdymo ir kontrolės procesą.

Šiame straipsnyje tiriama tik viena iš saugios savivaldybės kūrimo sričių – saugios savivaldybės vertinimo sistemos sukūrimas. Formuojant sistemą siekta, kad ji padėtų savivaldybėms laiku nustatyti naujai besiformuojančias grėsmes, būtų įrankis stebėti, analizuoti ir vertinti žinomų rizikos veiksnių charakteristikas ir jų pokyčius, vertinti saugumo stiprinimo priemonių veiksmingumą ir formuoti priemones jam didinti.

2. Mokslinės literatūros apžvalga

Vietos bendruomenių veikimas gyventojų saugumo stiprinimo srityje grindžiamas dvejomis bendruomenės vaidmeniu šioje srityje – jose susiformuoja saugumo problemos, bet tuo pat metu bendruomenės tampa ištekliais toms problemoms spręsti (Nilsen et al, 2007). Todėl nuo devintojo dešimtmečio iš Skandinavijos po pasaulį pradėjo plisti nuostata, kad bendruomenės aktyviau įsitrauktų į saugumo stiprinimo veiklas. Bendruomenė apibūdinama kaip tam tikroje teritorijoje gyvenančių žmonių grupė, susieta bendrų interesų ir problemų (Ekman and Svanström, 2008). Bendruomenių saugumas labiausiai susijęs su esamais pajėgumais ir taikomomis priemonėmis reaguojant į vietinius rizikos veiksnius. Šis požiūris papildo tradicinę nusikalstamumo prevencijos⁴ sampratą įtraukiant daugiau veikėjų į saugumo stiprinimo veiklas platesniame nei nusikalstamumo prevencija ir kontrolė kontekste. Bendruomenių lygmens saugumo stiprinimo programos grindžiamos bendradarbiavimu tarp įvairių bendruomenių ir joms atstovaujančių savivaldos institucijų nustatant saugumo problemas ir ieškant priemonių joms spręsti (Merzel and D’Afflitti, 2003). Šios daug aspektų apimančios programos, kaip reikalaujama pagal PSO Saugių bendruomenių rodiklius, nukreiptos į daugelį rizikos veiksnių įvairiose situacijose pažinimą, siekiant maksimizuoti programos poveikį įvairioms bendruomenės grupėms.

Saugių bendruomenių ypatumus, programų efektyvumą ir veiksmingumą tiria, įvairiais kitais aspektais saugumo būklę nagrinėja ir jos raidą bendruomenėse stebi užsienio mokslininkai (Nilsen, 2004, 2005; Nilsen et al 2005, 2007; Lindqvist et al, 1998, 2001; Timpka et al, 1999, 2006). Nors pagal PSO reikalavimus saugių bendruomenių siekis – traumatizmo prevencija ir sužalojimų nuo nelaimingų atsitikimų skaičiaus mažinimas, o daugiausia mokslinių publikacijų apie saugias bendruomenes yra visuomenės sveikatos srityje, norisi akcentuoti platesnį bendruomenių saugumo kontekstą nei vien sveikatos srities problemas. Saugių bendruomenių programų veiksmingumas vertintinas ne tik paprasčiausiai matuojant sužalojimų dažnių pokyčius, bet ir apimant, pvz., subjektyvų saugumo suvokimą ar tobulėjančius bendruomenės pajėgumus spręsti saugumo problemas (Nilsen et al, 2004). Ne mažiau svarbu, kad saugių bendruomenių programose sužalojimų prevencija ir kontrolė apima įvairias administracines sritis. Bendruomenių saugumas susijęs su eismo nelaimėmis, nelaimingais atsitikimais, smurtavimu, nusi-

4 Kai saugumas sutapatinamas su nusikalstamumo prevencija ir kontrole.

kaltimų, aplinkos užterštumo ir ekstremalių situacijų atvejais, patiriamomis traumomis (Stromgren and Andersson, 2010). Johansson et al (2009) sugrupavo vietos lygmenis (ne)saugumo veiksnius. Nors šie mokslininkai siūlomą tipologiją pagrindė Švedijos savivaldybių patirtimi, jų tyrimo rezultatai pritaikytini ir kitoms šalims. Įvardijami šie rizikos veiksniai: aplinka (oro užterštumas, triukšmas ir kt.), eismo saugumas (dviračių, pėsčiųjų, automobilių, traukinių), visuomenės sveikata ir nelaimingi atsitikimai (alergijos, apsinuodijimas maistu, priklausomybės, laisvalaikio traumos, kritimai, gydymo klaidos, savižudybės), nusikalstamumas (apiplėšimai, smurtas, vagystės ir kt.), civilinė sauga (potvyniai, gaisrai, terorizmas).

Tuo tarpu Lietuvos saugios savivaldybės koncepcija, nors ir grindžiama saugių bendruomenių kūrimo principais, nėra PSO siūlomos programos atitikmuo. Nacionalinėje koncepcijoje atsižvelgiama į saugumo politikos įgyvendinimo praktiką savivaldybės lygmeniu. Todėl Lietuvos saugios savivaldybės vertinimo sistema formuojama kaip unikali sistema, iš dalies derinant ją su Johansson et al (2009) pasiūlyta tipologija.

Saugios savivaldybės vertinimo sistemos sukūrimas, kaip minėta, yra integruota saugios savivaldybės kūrimo ir plėtros proceso dalis. Todėl šios sistemos kūrimas metodologiškai susietas su kitomis saugios savivaldybės kūrimo sferomis (organizacinės struktūros, planavimo sistemos savivaldybėje kūrimu / tobulinimu, vietos visuomenės informavimo ir jos įtraukimo į sprendimų priėmimo, vykdymo ir vykdymo kontrolės procesą tobulinimu).

Siekiant nustatyti savivaldybių vaidmenį užtikrinant saugumą ir nesaugumo sričių struktūrą, taikyta atliktų mokslinių tyrimų metaanalizė, Lietuvos teisės aktų, valstybės ir savivaldybių strateginio planavimo dokumentų, planuojamų ir įgyvendintų programų ir projektų analizė.

Tiriant nesaugumo sričių ir rizikos grupių charakteristikas, identifikuojant rizikos veiksnius, nustatant jų ryšius ir kuriant saugios savivaldybės vertinimo sistemą, analizuoti nesaugumo sričių statistiniai duomenys, taikyti struktūrinės analizės, lyginamosios analizės ir sintezės metodai.

Formuojant savivaldybių saugumo būklės ir savivaldybių veiklos saugumo stiprinimo srityje vertinimo kriterijus, siekta, kad jie atitiktų šiuos požymius:

- *rūšiavimas. Kriterijai rūšiuoja, palygina tarpusavyje savivaldybių saugumo būklę. Į rinkinius gali patekti tik tie kriterijai, kurie yra būdingi visoms savivaldybėms, nors ir nėra visoms vienodai svarbūs;*
- *baigtinumas. Kriterijai atspindi visą saugumo srities turinį, apima visus įmanomus saugumo aspektus, jų sąrašas baigtinis ir išsamus;*
- *realumas. Kriterijai yra realūs ir reikšmingi savivaldybėms saugumo stiprinimui;*
- *ribotas kriterijų skaičius. Siekiant, kad stebėsena būtų efektyviai valdoma, buvo ribojamas kriterijų skaičius, kad savivaldybės turėtų reikiamų įgūdžių taikyti kriterijų sistemą, sugebėtų juos suvokti ir interpretuoti, o kriterijais grįsta sistema būtų aiški vietos gyventojams;*
- *pamatuojamumas. Kriterijai privalo būti kontroliuojami, stebimi ir objektyviai, nešališkai matuojami ir vertinami;*

- patikimumas. Kriterijams pamatuoti naudojamos patikima metodika, o informacijai surinkti naudojami tik patikimi ir patikrinti bei validuoti informaciniai šaltiniai;
- nepriklausomumas. Parinkti tik nepriklausomi kriterijai. Svarbūs, bet priklausomi kriterijai buvo interpretuojami kaip patikslinantys ir sugrupavus atsispindi žemesnių pakopų kriterijuose, taip suformuojant integruotus kriterijus;
- specifiškumas. Kiekvienos saugumo srities kriterijai yra specifinei, būdingi tik konkrečiai sričiai.

Siekiant, kad saugios savivaldybės kūrimo ir plėtros priemonės (taip pat ir vertinimo sistema) būtų pagrįstos⁵, ekonomiškos⁶, tausojančios⁷ ir rezultatyvios⁸, formuojant saugumo būklės kriterijų turinį buvo atsižvelgiama į:

- statistikos pobūdį: statistikos rinkimo praktiką savivaldybėse ir valstybės institucijose (kad nereikėtų kurti naujų statistikos formavimo sistemų).
- veikiančių organizacinę struktūrą savivaldybėse: kad koordinuojant stebėseną nereikėtų kurti papildomų organizacinių struktūrų, o pagal stebėsenos rezultatus būtų galima koordinuoti naujų priemonių savivaldybėje kūrimo procesą naudojant esamas.
- veiksmingumą: galimas saugumo didinimo poveikio priemonės, kurias savivaldybė gali taikyti pagal savo kompetenciją (į kriterijų sąrašą patenka tik tie kriterijai, kurių poveikis yra kontroliuojamas savivaldybės pastangomis).

3. Saugios savivaldybės vertinimo sistemos kūrimas

Gyventojų saugumas ir jo būklė gali būti vertinama iš kelių perspektyvų: pagal nesaugumo veiksnius (kas, kokiomis aplinkybėmis įvyko), pagal rizikos (pažeidžiamas) grupes (kas nukentėjo, kokie padariniai), pagal rizikos vietas (kur įvyko). Visi šie aspektai yra reikšmingi, todėl saugios savivaldybės vertinimo sistemoje jie visi turėtų būti atspindėti.

Pagrindiniai nesaugumo veiksniai, kurie yra kontroliuojami valstybės ir savivaldybės lygmens institucijų, yra nusikalstamumas, eismo nelaimės, gaisrai, ekstremalios situacijos, nelaimingi atsitikimai, vaikų ir jaunimo teisių pažeidimai, apsinuodijimai alkoholiu, narkotikais ir kt. medžiagomis, profesinės, laisvalaikio traumos, savižudybės, smurtas šeimoje ir kt.

Nors problemų mastas ir įvairios nesaugumo veiksnių charakteristikos skirtingose savivaldybėse gali skirtis, bet savivaldybių teikiamos paslaugos ir veiklos yra susijusios su visomis (ne)saugumo sritimis (pvz., informavimas ir mokymas, gelbėjimo tarnybų

5 T. y. aiškios, paprastos, logiškos.

6 T. y. priemonių taikymas, diegimas nereikalautų pernelyg didelių išlaidų.

7 T. y. sudarytų sąlygas ir toliau funkcionuoti toms valstybės ir savivaldybių institucijoms, įstaigoms, pareigūnams ir tarnautojams, kurių veikla ir šiandien vykdoma pakankamai efektyviai.

8 T. y. lemtų laukiamus realius teigiamus pokyčius.

veikla, rizikos stebėseną ir vertinimą, aplinkos priežiūra ir modifikavimas, nepaprastųjų situacijų prevencijos ir valdymo paslaugos ir kt.).

Saugumo būklė vertinama ir saugumo priemonės planuojamos ne tik pagal grėsmes, bet ir pagal rizikos grupes. Prie rizikos grupių gali būti priskirtini: vaikai ir paaugliai, socialiai remiami asmenys, socialinės rizikos asmenys (iš įkalinimo įstaigų grįžę, asocialūs, neturintys nuolatinės gyvenamosios vietos asmenys ir kt.), pagyvenę asmenys, neįgalieji, eismo dalyviai, pavojingus darbus dirbantys asmenys, vienkiemių gyventojai, asmenys, gyvenantys šalia pavojingų infrastruktūros objektų (pavojingų sankryžų, vandens telkinių, gamyklų ir kt.) ir kt.

Gyventojų saugumo užtikrinimo veikloje svarbu nustatyti ir rizikos vietas. Tai galėtų būti gyvenamieji namai ir kiti pastatai, ikimokyklinio ugdymo įstaigos, mokyklos, paplūdimiai, sporto centrai (stadionai, baseinai), pramogų ir poilsio centrai, viešo susibūrimo vietos, pavojingi transporto mazgai ir ruožai, pavojingų pramonės objektų veikimo zonos ir kt.

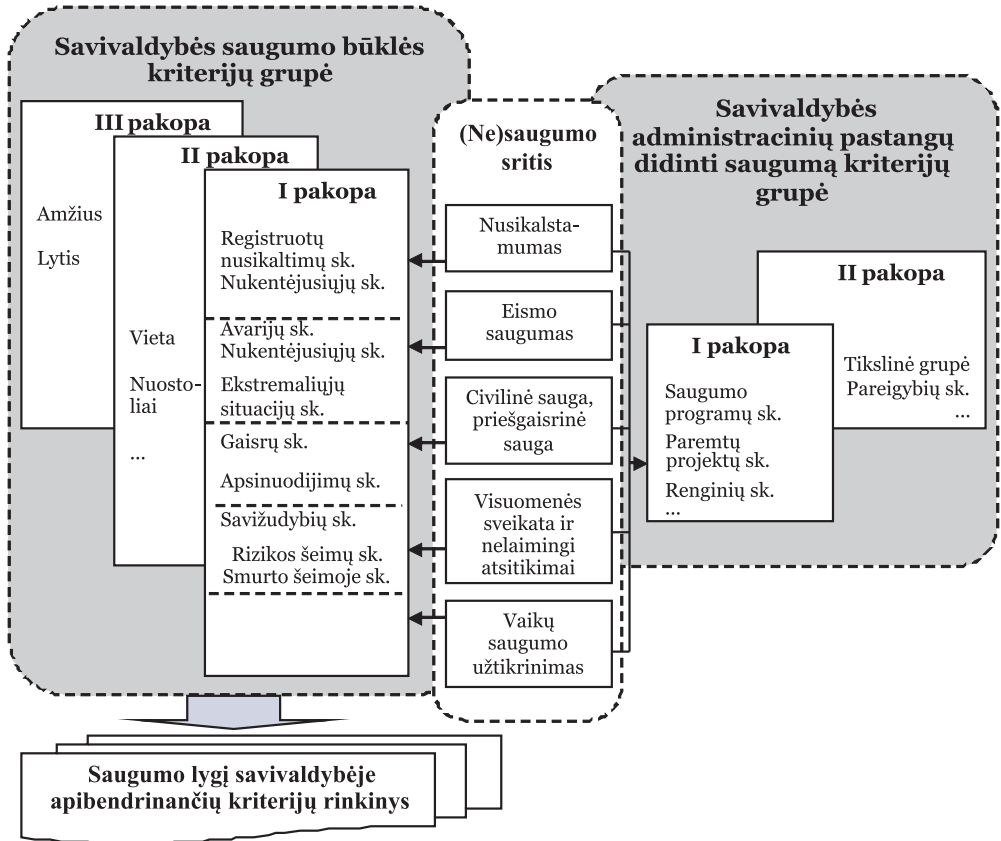
Nesaugumo veiksniai, rizikos grupės ir rizikos vietos sudaro kompleksą sąlygų, nulemiančių poreikį diegti specifines priemones saugumo būklei gerinti probleminėje srityje. Lietuvos nesaugumo veiksniai, rizikos grupės ir vietas susiejus su šalies viešojo valdymo struktūra, teisinio reglamentavimo ypatumais ir kt. sąlygomis, galima išskirti pagrindines gyventojų saugumo problemas, kurias sprendžiant reikalingas savivaldybių veikimas: *nusikalstamumas; eismo saugumas; civilinė sauga ir priešgaisrinė sauga; visuomenės sveikata ir nelaimingi atsitikimai; vaikų ir jaunimo saugumas*. Būtent padėčiai šiose (ne)saugumo srityse gerinti formuojamos visos saugios savivaldybės kūrimo ir plėtros priemonės.

4. Saugios savivaldybės vertinimo kriterijų grupės

Pagal vertinio objektą galima skirti dvi kriterijų grupes, sudarančias savivaldybės saugumo vertinimo kriterijų sistemą:

- *stebėsenos kriterijai – kriterijų grupė, skirta vertinti saugumo būklę savivaldybėse. Šie kriterijai yra kiekybiniai ir rodo nesaugumo veiksmų charakteristikas. Apibendrintam saugumo lygiui įvertinti iš savivaldybės saugumo būklės vertinimo kriterijų sudarytas kriterijų rinkinys, reprezentuojantis hipotetinius saugumo lygius įvairiose (ne)saugumo srityse.*
- *veiklos kriterijai reikalingi vertinti savivaldybių administracinės pastangas didinti saugumą. Jie apibūdina savivaldybės pasirengimą ir nusiteikimą stiprinti gyventojų saugumą.*

Stebėsenos ir veiklos kriterijai yra grupuojami į aukštesnių pakopų kriterijų grupes. Kiekvienos saugumo būklės grupės aukštesnės pakopos kriterijai vis detaliau atskleidžia nesaugumo gilumines priežastis, o administracinių pastangų kriterijų grupės aukštesnės pakopos kriterijai detalizuoja ar charakterizuoja integruoto kriterijaus turinį (1 paveikslas).

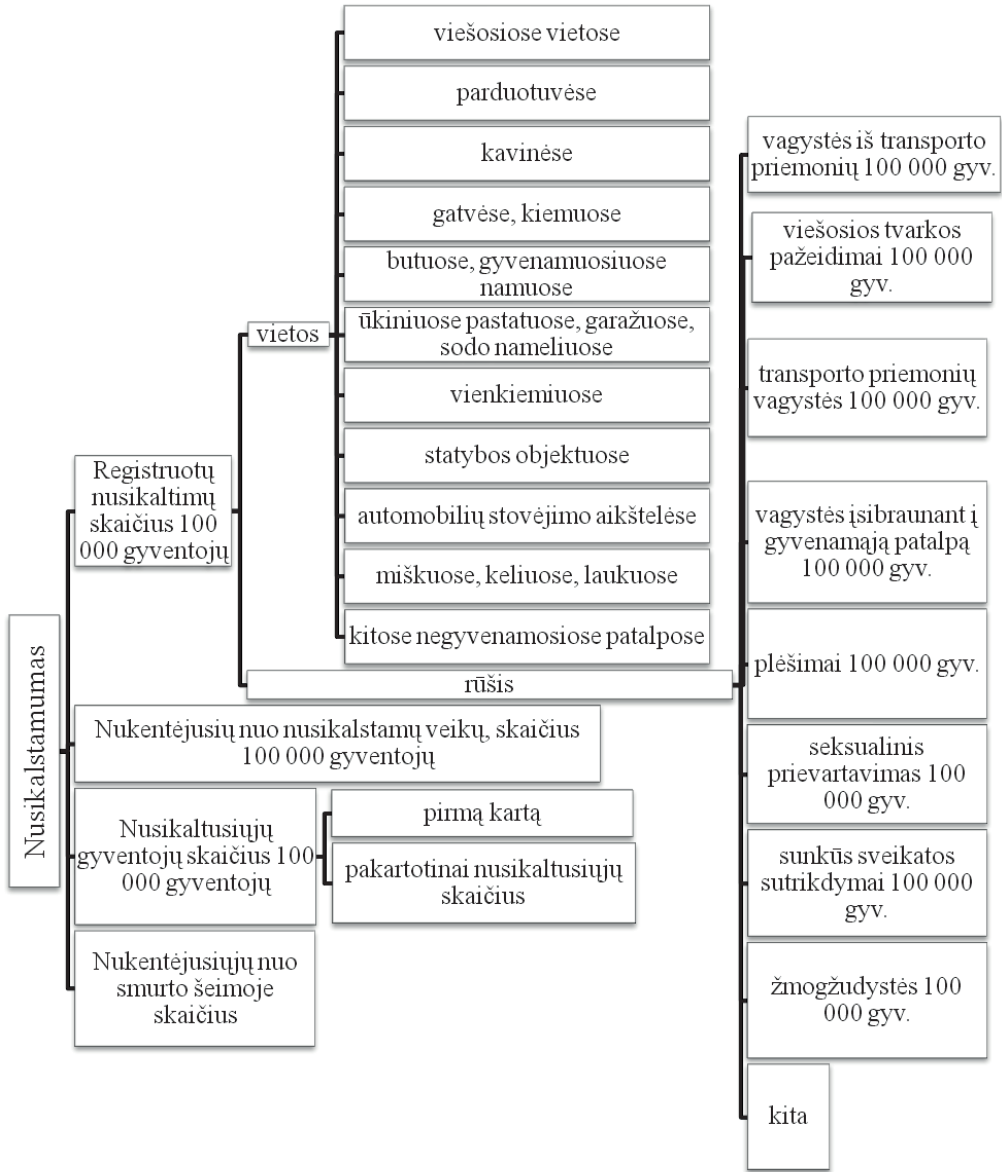

1 pav. Saugios savivaldybės vertinimo kriterijų principinė struktūra

Kadangi saugumas savivaldybėje susijęs su turimais pajėgumais ir taikomomis priemonėmis reaguojant į vietinius rizikos veiksnius, stebėsenos kriterijai skirti vertinti rizikos veiksnius ir jų pokyčius, o pajėgumai, jų plėtra ir naudojimo efektyvumas bei veiksmingumas vertinami veiklos kriterijais.

4.1. Savivaldybės saugumo būklės vertinimo kriterijų grupė (stebėseną)

Kaip matyti iš 1 paveikslo, savivaldybės saugumo būklė vertinama nusikalstamumo, eismo saugumo, civilinės ir priešgaisrinės saugos, visuomenės sveikatos ir nelaimingų atsitikimų srityse bei užtikrinant vaikų saugumą. Kiekvienai saugumo sričiai formuojamas individualus (savarankiškas) būklės kriterijų rinkinys. 2 paveiksle pateikta nusikalstamumo srities būklės I ir II pakopos kriterijų struktūra.

2 pav. Nusikalstamumo būklės I ir II pakopos vertinimo kriterijų struktūra

Nusikalstamumo srityje taip pat taikomi III pakopos kriterijai (analizė pagal amžių ir lytį, jie paveiksle nepavaizduoti). Jie detalizuoja nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų, nusikaltusiųjų gyventojų ir nukentėjusiųjų nuo smurto kriterijus.

Analogiškai kaip suformuota nusikalstamumo būklės kriterijų grupė, formuojamos ir kitų (ne)saugumo sričių būklės vertinimo kriterijų grupės. Jos aprašytos 1 lentelėje.

1 lentelė. Savivaldybės saugumo būklės vertinimo kriterijai

(Ne)saugumo sritis	Srities būklės kriterijai
Eismo saugumas	Saugumo būklė šioje srityje išreikšta I pakopos kriterijais: eismo įvykių skaičiumi (100 tūkst. gyv.), nukentėjusiųjų skaičiumi (100 tūkst. gyv.), kaltininkų skaičiumi (100 tūkst. gyv.). Eismo nelaimių skaičius detalizuojamas II pakopos kriterijais (pagal eismo įvykio vietą mieste, greitkelyje ar rajoniniame kelyje) stebint juodųjų dėmių ruožus atskirai. Nukentėjusiųjų skaičius skirstomas į žuvusiuosius ir sužalotuosius, išskiriant kiekvienai iš grupių eismo dalyvių rūšis (vairuotojas, pėstysis, dviratininkas, motociklininkas ir kt.). Kaltininkų skaičius tikslinamas pagal eismo nelaimės dalyvių rūšį (vairuotojas, pėstysis, dviratininkas, motociklininkas ir kt.). III pakopos kriterijai (analizė pagal amžių ir lytį) taikomi nukentėjusiųjų ir kaltininkų kriterijams
Civilinė sauga ir priešgaisrinė sauga	Saugumo būklė šioje srityje išreikšta I pakopos kriterijais: gaisrų skaičiumi (100 tūkst. gyv.), nukentėjusiųjų gaisruose skaičiumi (100 tūkst. gyv.), kitais gaisrų nuostoliais (kurie gali būti išreikšti sunaikintu plotu (kv. m) ar statinių vienetais), ekstremalių įvykių skaičiumi. Gaisrų skaičius detalizuojamas II pakopos kriterijais pagal gaisro vietą mieste ar kaime. Šie kriterijai detalizuojami III pakopos gaisro vietos kriterijais (darbo vietoje, namuose ir viešose vietose kilusių gaisrų skaičius). Nukentėjusiųjų gaisruose skaičius skirstomas į žuvusius, sužalotus ir išgelbėtus. Ekstremalių įvykių skaičius tikslinamas II pakopos kriterijais pagal įvykio pobūdį: gamtinis, techninis, ekologinis ar socialinis, bei papildomu kriterijumi – nukentėjusiųjų skaičiumi (100 tūkst. gyv.). Kiekvienas ekstremalių įvykių skaičiaus kriterijus pagal įvykio pobūdį dar detalizuojamas papildomais kriterijais: nuostoliais (tūkst. Lt) bei nukentėjusiųjų skaičiumi. Tik ekologinio pobūdžio ekstremaliems įvykiams charakterizuoti dar įvedami du kriterijai: dirvožemio užterštumas ir geriamojo vandens užterštumas
Visuomenės sveikata ir nelaimingi atsitikimai	Saugumo būklė šioje srityje išreikšta I pakopos kriterijais: oro užterštumo lygiu, triukšmo lygiu, apsinuodijimų alkoholiu, narkotikais ir kitomis medžiagomis skaičiumi, mirčių nuo išorinių priežasčių skaičiumi (100 tūkst. gyv.), traumų ir apsinuodijimų skaičiumi (100 tūkst. gyv.). Mirčių nuo išorinių priežasčių skaičius tikslinamas II pakopos kriterijais: skendimų skaičiumi, nukritimų skaičiumi, savižudybių skaičiumi. Traumų ir apsinuodijimų skaičiaus kriterijus tikslinamas II pakopos kriterijais: profesinių traumų skaičiumi (100 tūkst. gyv.), laisvalaikio traumų skaičiumi

I lentelės tęsinys.

(Ne)saugumo sritis	Srities būklės kriterijai
Visuomenės sveikata ir nelaimingi atsitikimai	(100 tūkst. gyv.), nedarbingumo trukmė po nelaimingo atsitikimo. Profesinių traumų skaičiaus kriterijus patikslinamas atsižvelgiant į veiklos sektorių. Nedarbingumo trukmės kriterijus tikslinamas pagal vidutinę trukmę. III pakopos kriterijai (analizė pagal amžių, socialinę padėtį, lytį) taikomi apsinuodijimų alkoholiu, narkotikais ir kitomis medžiagomis skaičiaus ir mirčių nuo išorinių priežasčių skaičiaus kriterijams
Vaikų saugumas	Saugumo būklė šioje srityje išreikšta I pakopos kriterijais: patyrusių smurtą šeimoje vaikų skaičiumi, patyrusių smurtą mokykloje vaikų skaičiumi, patyrusių seksualinį išnaudojimą vaikų skaičiumi, patyrusių išnaudojimą darbu vaikų skaičiumi, našlaičių skaičiumi, socialinės rizikos šeimų skaičiumi, socialinės rizikos vaikų skaičiumi

Siekiant parengti kuo paprastesnę, lengviau praktiškai taikomą ir naudojamą kriterijų sistemą, formuojant aukščiausios (III) pakopos kriterijus buvo apsiribota tik demografiniais rodikliais: skirstymu pagal amžių ir lytį. Suformuotos keturios amžiaus grupės atsižvelgus į PSO saugių bendruomenių reikalavimus pagal amžiaus grupes⁹: vaikai, paaugliai ir jaunimas, darbingo amžiaus žmonės, vyresnio amžiaus žmonės. Pvz., kriterijaus „nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų skaičius 100 tūkst. gyv.“ Aukštesnės pakopos kriterijai yra „vaikai“, „paaugliai ir jaunimas“, „darbingo amžiaus asmenys“, „vyresnio amžiaus asmenys“. III pakopos kriterijai detalizuojami rizikos grupių aspektu kiekvienoje amžiaus grupėje išskiriant neįgaliuosius, socialinės rizikos bei socialiai remtinus asmenis. Taigi vertinant saugumą savivaldybėje, atsižvelgiama į socialinį saugumo aspektą kaip svarbų veiksnį.

Saugumo būklės vertinimo sistema suformuota taip, kad jei neturima visos statistinės informacijos, reikalingos kai kurių aukštesnės pakopos kriterijų vertėms matuoti (nėra visų ar dalies II ir III pakopos kriterijų duomenų), stebėsenai būtų galima taikyti tik pirmos pakopos integruotų kriterijų išraiškas (t. y. renkamos tik I pakopos kriterijų reikšmės). Tačiau jei I pakopos kriterijaus reikšmė didesnė nei įprasta (lyginant su ankstesnių ketvirčių ar metų duomenimis) arba nuolat „bloga“, tikslinga analizuoti šią reikšmę ją detalizuojant II ir III pakopos kriterijų reikšmėmis. Tokia analizė gali išryškinti rizikos grupes, rizikos vietas ir padėti įžvelgti nesaugumo veiksnių pasireiškimo priežastis bei numatyti efektyvesnes priemones padėčiai gerinti.

Papildomai rizikos grupių analizei sudarytas rizikos grupių kriterijų rinkinys. Jį sudaro I pakopos kriterijai: socialinės rizikos šeimų skaičius, socialinės rizikos asmenų skaičius, socialiai remtinų asmenų skaičius, bedarbių skaičius, neįgaliųjų skaičius (jis

9 Antrasis saugios bendruomenės reikalavimas, kad turi būti įgyvendinamos visoms amžiaus grupėms ir abiem lytims skirtos saugumo stiprinimo programos.

detalizuojamas II pakopos kriterijais pagal negalios pobūdį, jį detalizuojant III pakopos kriterijais pagal amžių). Atskirą rizikos grupę sudaro vaikai, analizuojant jų skaičių socialiniu aspektu (našlaičiai, socialinės rizikos vaikai, padarę nusikalstamas veikas), kaip nukentėjusius nuo įvairių nesaugumo veiksnių (patyrę įvairaus pobūdžio prievartą, smurtą ir kt.). Nors kai kurie iš rizikos grupių kriterijų rinkinyje pateiktų kriterijų yra integruoti į įvairių (ne)saugumo sričių rinkinius, apibendrinti rizikos grupių duomenys gali būti naudingi analizuojant socialinių veiksnių ir saugumo būklės pokyčių ryšius.

Siekiant, kad kriterijų sistema būtų vizualizuota ir įtaigi, suformuotas reprezentatyvus saugios savivaldybės kriterijų rinkinys, kurio atžvilgiu būtų galima pamatuoti konkrečios savivaldybės pastangų rezultatus – saugumo didėjimą. Taip pat reprezentatyvus kriterijų rinkinys rekomenduojamas naudoti lyginant savivaldybes tarpusavyje. Šis rinkinys bus naudingas norint suprantamai pateikti savivaldybės saugumo būklės ir jos kaitos analizę visuomenei.

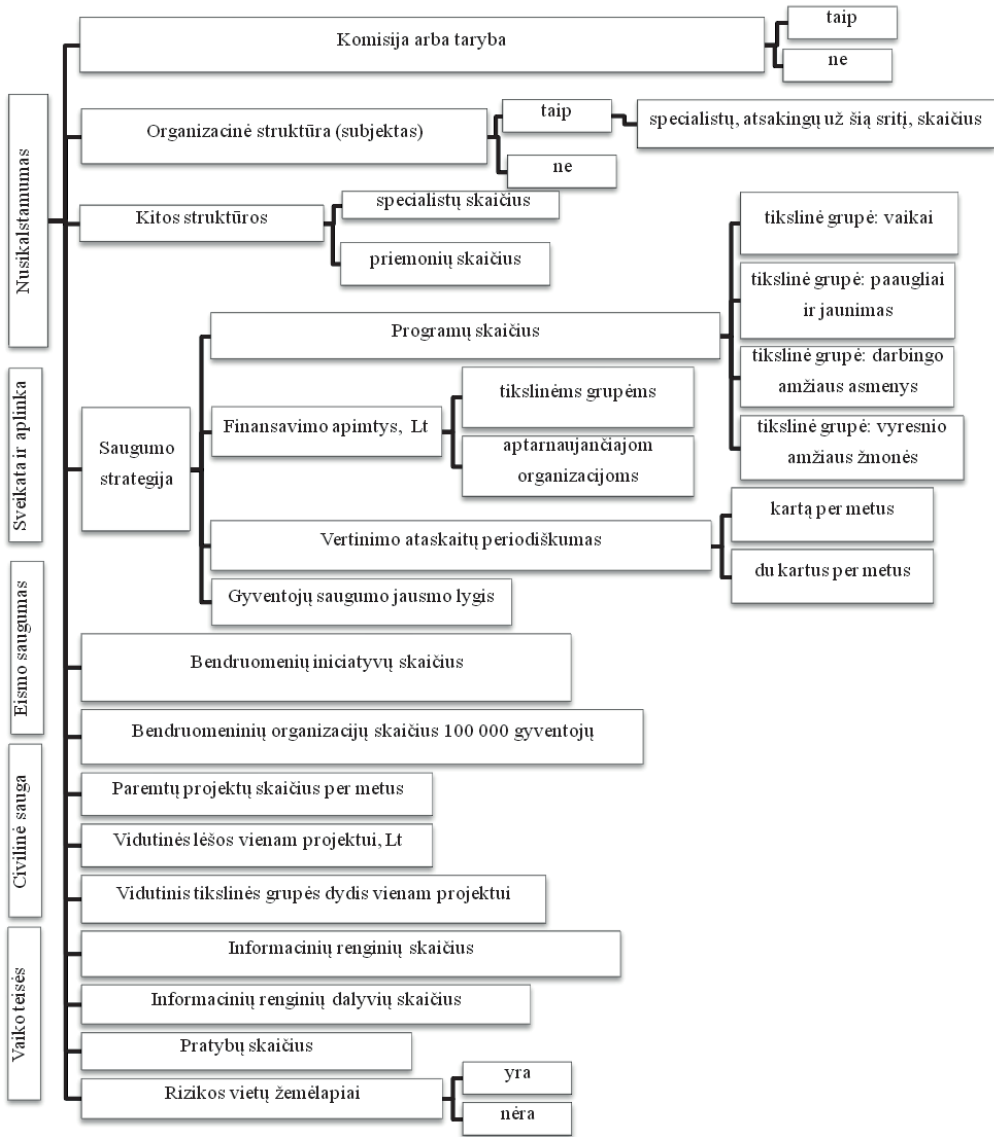
Apibendrintam savivaldybės saugumo lygiui įvertinti pagal būklę įvairiose (ne) saugumo srityse išskirti trys hipotetiniai saugumo lygiai: *saugi savivaldybė*, *vidutinio saugumo savivaldybė*, *siekianti saugumo savivaldybė*. Lygis nustatomas naudojant socialiai reikšmingiausių kriterijų rinkinį iš visų (ne)saugumo sričių. Tai yra registruotų nusikaltimų, žmogžudysčių, mirtingumo nuo traumų ir apsinuodijimų, mirtingumo nuo atsitiktinio apsinuodijimo alkoholiu, savižudybių, gaisrų, žuvusiųjų gaisruose, eismo nelaimių, nukentėjusiųjų, žuvusiųjų eismo nelaimėse skaičiai, tenkantys 100 tūkst. savivaldybės gyventojų.

4.2. Savivaldybių administracinių pastangų didinti saugumą kriterijų grupė (veiklos analizė)

Siekiant įvertinti savivaldybių įdirbį saugumo užtikrinimo ir stiprinimo srityje, sukurta kriterijų sistema, kuria siekiama kuo tiksliau pamatuoti administracines pastangas didinti gyventojų saugumą. Savivaldybės administracinių pastangų didinti saugumą kriterijai gali būti naudojami kaip proceso ir indėlio kriterijai. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad ši kriterijų sistema nesiekia įvertinti konkrečių savivaldybės vykdomų priemonių efektyvumo ir indėlio į saugumo didinimą. Siekiant tai atlikti, reikia analizuoti nesaugumo veiksnių (saugumo būklės kriterijų) pokytį, pvz., registruotų nusikaltimų skaičiaus sumažėjimas, pakartotinai nusikaltusiųjų skaičiaus sumažėjimas, apsinuodijimų alkoholiu atvejų sumažėjimas ir t. t.

Kiekvienai saugumo sričiai suformuotas identiškas kriterijų rinkinys (žr. 3 paveikslą).

Kriterijus „Komisija arba taryba“ fiksuoja faktą, ar atitinkamos srities problemoms spręsti sudaryta / nesudaryta suinteresuotųjų institucijų kolegiali struktūra. Kintant saugumo būklei srityje, jei tokios struktūros nėra, jos sukūrimas gali būti viena iš priemonių pakeisti padėtį.

3 pav. Savivaldybės administracinių pastangų didinti saugumą vertinimo kriterijų struktūra

Kriterijus „Organizacinė struktūra“ rodo, ar savivaldybės administracijoje veikia tarnyba (ar paskirtas specialistas), kuri būtų atsakinga už savivaldybės veiklos gyventojų saugumo stiprinimo srityje organizavimą bei už tai atsakingų darbuotojų skaičių.

Kriterijus „Kitos struktūros“ reikalingas fiksuoti saugumo srityje dirbančių ne savivaldybės administracijos specialistų (100 tūkst. gyv.) ir jų naudojamų priemonių

(tenkančių specialistų sk.) skaičių. Pvz., nusikalstamumo sričiai kriterijus „specialistų skaičius (100 tūkst. gyv.)“ atitinka policininkų skaičių (100 tūkst. gyv.), civilinės saugos sričiai tas pats kriterijus reiškia ugniagesių gelbėtojų skaičių (100 tūkst. gyv.), sveikatos ir aplinkos sričiai – gydytojų skaičių (100 tūkst. gyv.). Kriterijus „priemonių / specialistų skaičius“ rodo, kokių pagrindinių materialinių priemonių, lemiančių gelbėjimo paslaugų suteikimo operatyvumą, skaičiumi disponuoja atitinkamos tarnybos. Pvz., civilinės saugos srityje tai galėtų būti gaisrinių automobilių skaičius (tenkantis ugniagesių gelbėtojų sk.), sveikatos srityje – greitosios pagalbos automobilių / gydytojų skaičius. Šis kriterijus, analizuojant jo santykį su atitinkamais saugumo būklės kriterijais, padės įvertinti atsakingų institucijų pajėgumus kontroliuoti nesaugumo veiksnius. Pvz., stebėti koreliaciją tarp personalo skaičiaus, jo aprūpinimo pokyčių ir nesaugumo veiksnio kaitos.

Pirmos pakopos kriterijus „Srities saugumo strategija“ detalizuojamas antros pakopos kriterijais „Programų skaičius“, „Finansavimo apimtys“, „Vertinimo ataskaitų periodiškumas“ ir „Gyventojų saugumo jausmo lygis“. „Programų skaičiaus“ kriterijus matuoja, ar yra su saugumu susijusių programų, kurioms įgyvendinti skiriama lėšų ir kurių tikslas yra didinti saugumą. Šis kriterijus neatsižvelgia į programos poveikio efektyvumą, detalų turinį. Jis skirtas matuoti savivaldybės veiklos procesą. „Finansavimo apimtys“ matuoja finansines lėšas, skiriamas per matuojamą laikotarpį savivaldybės saugumui stiprinti. Tai lėšos, kurios paskirstomos programų įgyvendinimui, strateginiams tikslams pasiekti bet kuriomis formomis ir siekia didinti saugumą visose saugumo srityse, kurios yra svarbios konkrečiai savivaldybei. „Vertinimo ataskaitų periodiškumas“ reikalingas vertinti, kaip dažnai savivaldybė vykdo strategijos dalies, susijusios su saugumo stiprinimu, vertinimą. Šis kriterijus rodo, kaip metodiškai savivaldybė vykdo strateginio planavimo numatytą veiklos stebėseną saugumo stiprinimo srityje. Pvz., kartą per metus, sutampa su strateginio plano tikslinimu, arba kartą per ketvirtį, siekiant patikslinti kiekvieno ketvirčio prioritetus. Kriterijus „Gyventojų saugumo jausmo lygis“ rodo gyventojų saugumo jausmo pokyčius ir yra labai aktualus savivaldai, kadangi šis kriterijus gali tapti indikatoriumi, kad konkrečioje teritorijoje formuojasi užslėptos neigiamos saugumo tendencijos, kurios gali būti atrastos atliekant periodišką saugumo būklės stebėseną.

Kiti savivaldybių administracinių pastangų didinti saugumą kriterijai svarbūs vertinant savivaldybės gyventojų bendruomeniškumo lygį, rodo vietos bendruomenių aktyvumą bei padeda įvertinti, kaip savivaldybė atsižvelgia į bendruomenių aktyvumą ir siekia jas stiprinti ir paremti, kiek savivaldybė sudarė sutarčių projektams saugumo didinimo srityje pagal visas savivaldybės programas, kokia apimtimi yra remiamos saugumo srities iniciatyvos ir kt.

Pasiūlyta vertinimo sistema yra susijusi su kitomis saugios savivaldybės kūrimo sritimis. Ypač reikšmingas jos ryšys su strateginio planavimo dokumentuose naudojamais kriterijais.

5. Saugios savivaldybės vertinimo kriterijų ir strateginio planavimo dokumentuose naudojamų kriterijų ryšys

Rengiant saugumo stiprinimo savivaldybės strategiją ir planuojant jos įgyvendinimą numatomi įvairių lygių kriterijai. Tai proceso ir indėlio, produkto, rezultato ir efekto kriterijai. Taip pat naudojami būklės kriterijai, fiksuojantys objekto buvimą arba nebuvimą.

Pasiūlyta savivaldybės saugumo vertinimo kriterijų grupė atitinka Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje strateginio planavimo metodikoje nurodytus efekto kriterijus, o savivaldybės administracinių pastangų didinti saugumą kriterijų grupė atitinka strateginio planavimo metodikoje numatytus proceso ir indėlio kriterijus. Tarpinius savivaldybės konkrečios strateginės programos rezultato ir produkto kriterijus kiekviena savivaldybė turi nusistatyti savarankiškai. Jie priklausys nuo to, kokias priemones savivaldybė numatys siekdama strateginio tikslo ir kokių veiksmų imsisi siekdama įgyvendinti priemones (pvz., siekdama didinti eismo saugumą (efekto kriterijus), numatys įrengti 15 km šaligatvių (produkto kriterijus) ir sieks, kad 50 % gatvių miesto teritorijoje būtų įrengti šaligatviai (rezultato kriterijus).

Jei pasiūlyti savivaldybės saugumo vertinimo kriterijų grupės I ir II pakopos integruoti kriterijai atitinka efekto kriterijus pagal strateginio planavimo metodiką, tai III pakopos kriterijai gali tapti rekomendacijomis produkto ir rezultato kriterijams formuoti. Pvz., stebėseną parodo, kad didelis nusikalstamumo rodiklis (efekto kriterijus) priklauso nuo jaunimo grupės nusikalstamumo statistikos (t. y. tarp nusikaltusiųjų yra nemažas procentas jaunimo). Detalesnė analizė pagal III pakopos kriterijus gali parodyti papildomą nusikalstamumo jaunimo grupėje ir nedarbo bei alkoholio vartojimo priklausomybę. Tuomet formuojant nusikalstamumo mažinimo strategijos uždavinius, svarbu numatyti priemones, kurios būtų nukreiptos į jaunimo užimtumo, laisvalaikio bei alkoholio vartojimo mažinimo problemas, ir tai galėtų formuoti produkto kriterijus.

Taip suformuluota vertinimo sistema tampa neatsiejama saugios savivaldybės kūrimo ir plėtros dalimi.

6. Išvados ir siūlymai

Savivaldybės saugumo būklė ir veikla siekiant didinti saugumą vertinama nusikalstamumo, eismo saugumo, civilinės ir priešgaisrinės saugos, visuomenės sveikatos ir nelaimingų atsitikimų srityse bei užtikrinant vaikų saugumą, nes su šiomis (ne)saugumo sritimis yra siejamos kitos saugios savivaldybės kūrimo ir plėtros kryptys – struktūros ir planavimo sistemos tobulinimas, visuomenės įtraukimas į saugumo stiprinimo veiklas ir atsiskaitymas gyventojams.

Pasiūlyta daugiakriterė saugios savivaldybės vertinimo sistema – svarbi stebėsenos, prioritetų nustatymo, vertinimo, motyvacijos ir komunikacijos priemonė kuriant ir plėtojant saugias savivaldybes. Sistema taikytina analizuoti ir vertinti saugumo būklės pokyčius, išvelgti tendencijas, pažinti kritiškiausius ir skubiausio dėmesio reikalaujančius

nesaugumo veiksnius savivaldybėse, identifikuoti didžiausios rizikos grupes ir vietas. Jos kriterijai naudotini saugumo stiprinimo veiklos planavimo dokumentuose, todėl vertinimo sistema būtų integruota saugios savivaldybės kūrimo ir plėtros dalimi.

Saugiai savivaldybei vertinti rekomenduojama daugiakriterė kelių pakopų vertinimo sistema, kurią sudarytų dvi dalys (kriterijų grupės). Viena kriterijų grupė – stebėsenos kriterijai – būtų skirta vertinti saugumo būklę savivaldybėse. Kita – veiklos kriterijai – reikalingi vertinti savivaldybių administracines pastangas didinti saugumą.

Stebėsenos grupės kriterijai – kiekybiniai, jie rodytų nesaugumo veiksnių charakteristikas. Šioje grupėje kiekvienai saugumo sričiai formuojamas individualus (savarankiškas) būklės kriterijų rinkinys, pagal kurį surinkti duomenys lemtų atsakymus į klausimus: kas, kur, kokiomis aplinkybėmis įvyko, kas nukentėjo, kokie padariniai. Veiklos kriterijų grupė formuojama siekiant įvertinti savivaldybių įdirbį saugumo užtikrinimo ir stiprinimo srityje. Ji reikalinga kuo tiksliau pamatuoti administracines pastangas didinti gyventojų saugumą.

Pagal saugios savivaldybės vertinimo kriterijų sistemą tikslinga sukurti specialią programą, kuri leistų patogiau atlikti stebėseną, veiklos matavimus ir gauti reprezentacinius duomenis. Ji būtų skirta savivaldybės būklės kriterijų įvedimui, kaupimui ir vizualizavimui. Tam reikėtų sukurti centralizuotą duomenų bazę, sudarančią sąlygas rinkti, kaupti ir analizuoti saugumo statistinius duomenis bei formuoti ataskaitas Lietuvos mastu. Tikslinga sukurti informacinius tiltus tarp statistikos duomenų bazių. Tai užtikrintų statistinių duomenų, kuriuos renka vis kita institucija, automatizuotą sukėlimą. Tokiu būdu būtų galima automatiškai atnaujinti duomenis iš statistiką teikiančių duomenų bazių. Taip organizuota informacinė sistema būtų apsaugota nuo duomenų įvedimo klaidų ir būtų paprastesnė ir saugesnė. Sukūrus centralizuotą duomenų bazę, reikėtų sukurti internetinę prieigą prie duomenų bazės, o įvairių interesų vartotojams suteikti skirtingo lygio teises.

Literatūra

- Ekman, D. S.; Svanström, L. 2008. Guidelines for applicants to the International Network of Safe Communities and Guidelines for maintaining membership in the International Network of Safe Communities. WHO Collaborating Centre on Community Safety Promotion, Karolinska Institutet, Stockholm, Sweden [žiūrėta 2010-09-20]. <http://downloads.nsc.org/pdf/New_Guidelines_for_Safe_Communities_application.pdf>.
- Johansson, A.; Denk, T.; Svedung, I. 2009. The typology for allocations of societal risk and safety management tasks at the local governmental level – Framing the current directions in Sweden. *Safety Science*, 47: 680-685.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. vasario 17 d. nutarimas Nr. 184 „Dėl saugios savivaldybės koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 22-1057.
- Lindqvist, K.; Timpka, T. Schelpet, L. 2001. Evaluation of an Inter-Organizational Prevention Program against Injuries among the Elderly in a WHO Safe Community. *Public Health*, 115: 308–316.
- Lindqvist, K.; Timpka, T.; Schelp, L. et al., 1998. The WHO Safe Community program for injury prevention: evaluation of the

- impact on injury severity. *Public Health*, 112: 385–391.
- Merzel, C.; D’Afflitti, J., 2003. Reconsidering community-based health promotion: promise, performance, and potential. *Public Health*, 93: 557–574.
- Nilsen, P., 2004. What makes community-based injury prevention work?—in search of evidence of effectiveness. *Injury Prevention*, 10: 268–274.
- Nilsen, P., 2005. Evaluation of community-based injury prevention programs—methodological issues and challenges. *Injury Control and Safety Promotion*. 12 (3): 143–156.
- Nilsen, P.; Ekman, R.; Ekman D.; Ryen, L. and Lindqvist, K. 2007. Effectiveness of Community-Based Injury Prevention Long-Term Injury Rate Levels, Changes, and Trends for 14 Swedish WHO-designated Safe Communities. *Accident Analysis and Prevention*, 39: 267–273.
- Nilsen, P.; Timpka, T.; Nordenfelt, L. et al., 2005. Towards improved understanding of injury prevention program sustainability. *Safety Science*. 43: 815–833.
- Pitrėnaitė, B. 2010. Saugios savivaldybės Lietuvoje vizija: poreikis, prielaidos ir iššūkiai. *Visuomenės saugumas globalizacijos kontekste. 2010 m. gruodžio 9–10 d. mokslinės konferencijos „Globalizacijos iššūkiai užtikrinant visuomenės saugumą“ pranešimų rinkinys*. Elektroninis išteklius. MRU, Kaunas, p. 187–199.
- Stromgren, M.; Andersson, R., 2010. The usage of safety management tools in Swedish municipalities. *Safety Science*, 48: 288–295.
- Timpka, T.; Lindqvist, K.; Schelp, L. et al., 1999. Community-based injury prevention: effects on health care utilization. *Epidemiology*. 28: 502–508.
- Timpka, T.; Nilsen, P.; Lindqvist, K. 2006. The Impact of Home Safety Promotion on Different Social Strata in a WHO Safe Community. *Public Health*, 120: 427–433.

ELABORATION OF SAFE COMMUNITY ASSESSMENT SYSTEM

Birutė Mikulskienė

Mykolas Romeris University, Lithuania, birute.mikulskiene@mruni.eu

Birutė Pitrenaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania, birute.pitrenaite@mruni.eu

Algirdas Astrauskas

Mykolas Romeris University, Lithuania, algirdas.astrauskas@lrs.lt

Summary. *The paper aims to design an assessment system to monitor and evaluate safety parameters and administrative efforts with the purpose to increase safety in municipalities. The safety monitoring system considered is to be the most important tool for creation and development of safe communities in Lithuania. Several methods were applied to achieve this purpose. In order to determine the role of local government in ensuring the safety of people, property and environment at the local level of a meta-analysis of research reports,*

the Lithuanian national legislation, strategic planning documents of the state and local government were carried out. Analysis of statistical data, structural analysis, comparative analysis and synthesis methods were used while investigating the areas of safety uncertainty, risk groups, identifying safety risk factors, determining their relationship, and creating a safe community assessment system.

A safe community assessment system, which consists of two types of criteria, has been elaborated. The assessment system is based on the multi-level criteria for safety monitoring and the multi-level criteria for the evaluation of municipal activities in the field of building safety. Links between the criteria, peculiarities of their application and advantages in the process of safe community creation and development are analyzed.

Design and implementation of the safe community assessment system is one of the most important stages to implement the idea of safe communities. The proposed system integrates a variety of risk areas, the safety achievement criteria are linked to the criteria used in the strategic planning. Periodic assessment of the safety situation using the proposed system ensures possibility to monitor current local safety conditions and assess the changes and the trends. A safe community assessment system is proposed to be used as a tool to unified municipalities safety comprehensiveness and compare safety level in different municipalities thus increasing motivation to enhance efforts to create a safer environment for the public and to exchange good practices in this field.

The proposed safety assessment system can help local authorities identify priorities for strengthening local safety; to warn about the critical factors of insecurity; can be useful to identify the highest risk groups and places, evaluate the administrative efforts taken by local government to influence the safety situation in a municipality; considered to be convenient to monitor and analyze changes in the field of ensuring safety of people, property and environment.

The community safety assessment system is created taking into account the existing practice of statistical information monitoring. Since municipalities are not the owner of statistical information they have no impact on statistical practice. This practice fixes freedom of creating multi-criteria assessment system.

Keywords: *Lithuanian municipality, safe community, assessment system.*